

Додаток 4.1.2**Ключ**

Екстраверсія – запитання: 1, 3, 8, 10, 13, 17, 22, 25, 27, 39, 44, 46, 49, 53, 56 – відповіді “Так”; запитання: 5, 15, 20, 29, 32, 34, 37, 41, 51 – відповіді “Ні”.

Нейротизм – запитання: 2, 4, 7, 9, 11, 14, 16, 19, 21, 23, 26, 28, 31, 33, 35, 38, 40, 43, 45, 47, 50, 52, 55, 57 – відповіді “Так”.

Неправда – запитання: 6, 24, 36 – відповіді “Так”; запитання: 12, 18, 30, 42, 48, 54 – відповіді “Ні”.

Контрольні запитання

1. Який основний зміст екстраверсії та інтроверсії?
2. Що розуміється під нейротизмом?
3. На основі “кола Айзенка” охарактеризуйте, чим відрізняється холерик-екстраверт від сангвініка-екстраверта?
4. Які особливості інтровертів-флегматиків у порівнянні з інтровертами-меланхоліками?

Дослід 4.2. Психодіагностика предметного і комунікативного аспектів темпераменту (ОСТ В.М. Русалова)**Вступні зауваження**

Темперамент розглядається як система формальних вимірів, які відображають різні блоки функціональної системи в розумінні П.К. Анохіна.

Кількість вимірів та їх склад відповідає 4-блоковій структурі функціональної системи:

- аферентний синтез відповідає ергічності;
- блок програмування – пластичності;
- блок виконання – темпу;
- зворотний зв’язок – порогу емоційної чутливості.

Кожний вимір складається з 2-х підвимірів:

- об'єктивно орієнтованого;
- суб'єктивно орієнтованого (або комунікативного), пов'язаного з двома головними сферами взаємодії людини з оточенням.

Використовуючи техніку латентно-структурного аналізу, В.М. Русалов сконструював 8-шкальний опитувач (105 зап.) зі структури темпераменту (ОСТ). Всі шкали психометрично надійні, внутрішньо консистентні та валідні.

Пропонується виділити *два аспекти ергічності* – предметно-діяльний та комунікативний, *2 аспекти пластичності*, *2 аспекти швидкості*, *темпу*, *2 аспекти емоційної чутливості (до речей і до людей)*.

Таким чином, у запропонованому трактуванні темперамент виступає не тільки як сукупність формальних засобів діяльності та спілкування, але і як сукупність формальних засобів їх емоційного регулювання.

Мета завдання: Дослідження структури темпераменту.

Оснащення: Опитувач (ОСТ) В.М. Русалова (додаток 4.2.1), бланк відповідей (додаток 4.2.2).

Характеристика шкал

I Шкала – предметна ергічність (Ер) – включає питання про рівень потреби в засвоєнні предметного світу, про бажання діяльності, прагнення до розумової та фізичної праці, ступеня залученості до трудової діяльності.

II Шкала – соціальна ергічність (Сер) – включає питання про рівень потреби в соціальних контактах, про бажання засвоєння соціальних форм діяльності, прагнення до лідерства, про комунікабельність, про залученість у соціальну діяльність.

III Шкала – пластичність (П) – складається з питань про ступінь легкості (важкості) переключення з одного предмета діяльності на інший, швидкість переходу з одних способів мислення на інші в процесі взаємодії з предметним середовищем, прагнення до різноманітності форм предметної діяльності.

IV Шкала – соціальна пластичність (СП) – складається з питань, що направлені на з'ясування ступеня легкості (важкості) переключення в процесі спілкування від однієї людини до іншої, схильності до

різноманітності комунікативних програм, до різноманітності готових (несвідомих, імпульсивних) форм соціального контакту.

V Шкала – швидкість, чи темп (Т), – включає питання про швидкість виконання окремих операцій, швидкість моторно-рухових актів при виконанні предметної діяльності.

VI Шкала – соціальний темп (СТ) – спрямована на виявлення швидкісних характеристик мовно-рухових актів у процесі спілкування (швидкості мови при спілкуванні і т.ін.).

VII Шкала – емоційність (Ем) – складається з питань, що оцінюють емоційну чутливість до неспівпадання (розходження) між задуманим, очікуваним, запланованим і результатами реальної предметної дії, чутливість до невдач у роботі.

VIII Шкала – соціальна емоційність (СЕ) – охоплює питання, що стосуються емоційної чутливості в комунікативній сфері: чутливість до невдач у спілкуванні, до оцінок оточуючих.

Обробка результатів. Після заповнення досліджуваними бланків відповідей дослідник, використовуючи ключі (додаток 4.2.3), підраховує бали по кожній шкалі (кожна відповідь, яка співпадає з ключем, оцінюється як один бал). Результати записуються в протокол. Ступінь вираженості структури темпераменту за шкалами визначається наступним чином: від 0 до 3 балів – низька, 4-7 балів – середня, 8 і більше – висока.

Додаток 4.2.1

Опитувач (ОСТ)

Шановний друже! Тобі пропонується відповісти на 105 запитань. Запитання направлені на з'ясування твоєї звичайної поведінки. Намагайся уявити типові ситуації і дати першу відповідь, яка характерна для тебе. Відповідай на запитання швидко, оскільки важлива початкова реакція. Пам'ятай, немає “хороших” чи “поганих” відповідей. Якщо ти вибрав відповідь “так” – постав знак “+”, якщо “ні” – то знак “-”. Відповідати потрібно на кожне запитання.

1. Ти рухлива людина?
2. Ти завжди готовий одразу, не роздумуючи, підключитися до розмови?

3. Ти віддаєш перевагу усамітненню чи великій компанії?
4. Ти відчуваєш постійну жагу діяльності?
5. Твоя мова зазвичай повільна?
6. Ти ранима людина?
7. Часто тобі не спиться через те, що ти посварився з товаришами?
8. У вільний час тобі завжди хочеться зайнятися будь-чим?
9. При розмові з іншими людьми твоя мова завжди випереджає твої думки?
10. Тебе дратує швидка мова співбесідника?
11. Почував би ти себе нещасливою людиною, якщо б на довгий час залишився без спілкування з людьми?
12. Ти коли-небудь запізнювався в школу чи на зустріч з товаришами?
13. Тобі подобається швидко бігати?
14. Ти хвилюєшся з приводу труднощів у своєму навчанні?
15. Чи легко тобі виконувати роботу, яка вимагає тривалої уваги і великої зосередженості?
16. Тобі важко розмовляти швидко?
17. Ти хвилюєшся, коли не підготувався до занять?
18. Чи часто твої думки перепливають з однієї на іншу під час розмови?
19. Чи подобаються тобі ігри, які вимагають спритності та швидкості?
20. Чи легко ти можеш знайти інші варіанти вирішення відомої задачі?
21. Чи відчуваєш ти почуття тривоги, що тебе неправильно зрозуміли у розмові?
22. Чи охоче ти виконуєш тяжку, відповідальну роботу?
23. Буває таке, що ти говориш про речі, в яких зовсім не розбираєшся?
24. Чи легко ти сприймаєш швидку мову?
25. Чи легко тобі виконувати одночасно багато робіт?
26. Чи виникає у тебе конфлікт з товаришами через те, що ти сказав їм щось, не подумавши наперед?
27. Ти зазвичай віддаєш перевагу виконанню легких робіт, які не вимагають від тебе великої енергії?

28. Чи легко ти засмучуєшся, коли виявляєш незначні недоліки у своєму навчанні?
29. Тобі подобається сидяча робота?
30. Чи легко тобі спілкуватися з різними людьми?
31. Ти зазвичай віддаєш перевагу подумати, співставити і лише потім висловитися?
32. Чи всі твої звички хороші та бажані?
33. Чи швидкі у тебе рухи рук?
34. Ти зазвичай мовчиш і не вступаєш у контакти, коли перебуваєш у колі малознайомих людей?
35. Чи легко ти переключаєшся від одного варіанту вирішення завдання до іншого?
36. Чи схильний ти інколи перебільшувати негативне ставлення оточуючих людей до тебе?
37. Ти балакучий?
38. Тобі зазвичай легко виконувати роботу, яка вимагає миттєвої реакції?
39. Ти зазвичай говориш вільно, без запинок?
40. Чи хвилює тебе страх, що ти не впораєшся з навчанням?
41. Чи легко ти ображаєшся, коли близькі тобі люди вказують на твої особисті недоліки?
42. Чи відчуваєш ти потяг до напруженої, відповідальної роботи?
43. Чи вважаєш ти свої рухи повільними і неквапливими?
44. Чи виникають у тебе думки, які б ти хотів приховати від інших?
45. Чи можеш ти без вагань поставити делікатне запитання іншій людині?
46. Чи приносять тобі задоволення швидкі рухи?
47. Чи легко ти переробляєш нові ідеї, пов'язані з навчанням, з опануванням нового матеріалу?
48. Чи хвилюєшся ти перед відповідальною розмовою?
49. Чи можна сказати, що ти швидко виконуєш доручену тобі справу?
50. Чи любиш ти братися за велике діло самостійно?
51. Чи багата у тебе міміка у розмові?
52. Якщо ти обіцяв щось виконати, чи завжди виконуєш свою обіцянку незалежно від того, чи це тобі вигідно?

53. Чи відчуваєш ти почуття образи від того, що оточуючі тебе люди поведуться з тобою гірше, ніж потрібно?
54. Ти зазвичай віддаєш перевагу виконувати одночасно лише одну операцію (роботу)?
55. Чи подобаються тобі ігри у швидкому темпі?
56. Чи багато у твоїй мові тривалих пауз?
57. Чи легко тобі внести пожвавлення у компанію?
58. Ти зазвичай відчуваєш у собі надлишок сил і тобі хочеться зайнятися якою-небудь справою?
59. Зазвичай тобі важко переключити свою увагу з однієї справи на іншу?
60. Чи буває таке, що в тебе надовго псується настрій від того, що зірвалася запланована справа?
61. Чи часто тобі не спиться через те, що не ладяться справи, пов'язані безпосередньо з навчанням?
62. Чи любиш ти перебувати у великих компаніях?
63. Чи хвилюєшся ти, коли з'ясовуєш відносини зі своїми товаришами?
64. Чи відчуваєш ти потребу у роботі, навчанні, які вимагають від тебе повної віддачі сил?
65. Чи часто ти виходиш із себе, злишся?
66. Чи схильний ти вирішувати одночасно багато справ?
67. Чи почувашся ти вільно у великій компанії?
68. Чи часто ти висловлюєш своє перше враження, не подумавши?
69. Чи хвилює тебе почуття невпевненості у процесі виконання роботи, навчального завдання?
70. Чи повільні твої рухи, коли ти щось майструєш?
71. Чи легко ти переключаєшся з однієї роботи на іншу?
72. Чи швидко ти читаєш уголос?
73. Ти інколи пліткуєш?
74. Чи мовчазний ти, коли знаходишся у колі друзів?
75. Чи потребуєш ти людей, які б тебе підбадьорили, втішили?
76. Чи з охотою ти виконуєш безліч різних доручень одночасно?
77. Чи охоче ти виконуєш роботу у швидкому темпі?
78. У вільний час тебе завжди тягне поспілкуватися з друзями?

79. Чи часто у тебе буває безсоння при невдачах через навчання?
80. Чи тремтять у тебе руки під час суперечки?
81. Чи довго ти готуєшся подумки перед тим, як висловити свою думку?
82. Чи є серед твоїх знайомих люди, які явно тобі не подобаються?
83. Зазвичай ти віддаєш перевагу легкій роботі?
84. Чи легко тебе образити у розмові через дрібниці?
85. Зазвичай ти перший починаєш розмову у компанії?
86. Чи відчуваєш ти потяг до людей?
87. Чи схильний ти спочатку подумати, а потім говорити?
88. Чи часто ти хвилюєшся з приводу свого навчання?
89. Чи завжди б ти платив за провіз багажу в транспорті, якщо б не побоювався перевірки?
90. Зазвичай ти знаходишся відокремлено на вечірці чи в компанії?
91. Чи схильний ти перебільшувати свої невдачі, пов'язані з навчанням?
92. Чи подобається тобі швидко розмовляти?
93. Чи легко тобі утриматися від висловлювання раптових ідей?
94. Чи подобається тобі працювати повільно?
95. Чи хвилюєшся ти через найменші негаразди у своєму навчанні?
96. Тобі подобається повільна, спокійна розмова?
97. Чи часто ти хвилюєшся через помилки в контрольній чи самотійній роботі?
98. Чи здатний ти успішно виконати тривалу, трудомістку роботу?
99. Чи можеш ти, не довго думаючи, звернутися з проханням до іншої людини?
100. Чи часто тебе хвилює відчуття невпевненості у собі при спілкуванні з людьми?
101. Чи легко ти берешся за виконання нових завдань?
102. Чи втомлюєшся ти, коли тобі доводиться багато розмовляти?
103. Ти віддаєш перевагу навчанню без особливої напруги?
104. Чи подобається тобі різноманітна робота, яка вимагає переключення уваги?
105. Чи любиш ти довгий час перебувати на самоті?

Додаток 4.2.2

Бланк відповідей

Прізвище, ім'я, по батькові _____

Вік _____ Дата _____

Номер	Відповіді		Номер	Відповіді		Номер	Відповіді	
	Так	Ні		Так	Ні		Так	Ні
1			36			71		
2			37			72		
3			38			73		
4			39			74		
5			40			75		
6			41			76		
7			42			77		
8			43			78		
9			44			79		
10			45			80		
11			46			81		
12			47			82		
13			48			83		
14			49			84		
15			50			85		
16			51			86		
17			52			87		
18			53			88		
19			54			89		
20			55			90		
21			56			91		
22			57			92		
23			58			93		
24			59			94		
25			60			95		
26			61			96		
27			62			97		
28			63			98		
29			64			99		
30			65			100		
31			66			101		
32			67			102		
33			68			103		
34			69			104		
35			70			105		

Додаток 4.2.3**Ключі**

1. Ергічність:

“Так” – “+” 4, 8, 15, 22, 42, 50, 58, 64, 98;

“Ні” – “-“ 27, 83, 103.

2. Соціальна ергічність:

“Так” – “+” 11, 30, 57, 62, 67, 78, 86;

“Ні” – “-“ 3, 34, 74, 90, 105.

3. Пластичність:

“Так” – “+” 20, 25, 35, 38, 47, 66, 71, 76, 101, 104;

“Ні” – “-“ 54, 59.

4. Соціальна пластичність:

“Так” – “+” 2, 9, 18, 26, 45, 68, 85, 99;

“Ні” – “-“ 31, 81, 87, 93.

5. Темп:

“Так” – “+” 1, 13, 19, 33, 46, 49, 55, 77;

“Ні” – “-“ 29, 43, 70, 94.

6. Соціальний темп:

“Так” – “+” 24, 37, 39, 51, 72, 92;

“Ні” – “-“ 5, 10, 16, 56, 96, 102.

7. Емоційність:

“Так” – “+” 14, 17, 28, 40, 60, 61, 69, 79, 88, 91, 95, 97.

8. Соціальна емоційність:

“Так” – “+” 6, 7, 21, 36, 41, 48, 53, 63, 75, 80, 84, 100.

Контрольна шкала:

“Так” – “+” 32, 52, 89.

“Ні” – “-“ 12, 23, 44, 65, 73, 82.